

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра педагогіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан факультету тваринництва та водних біоресурсів

Руслан КОНОНЕНКО
16 травня 2024 р.

“СХВАЛЕНО”
на засіданні кафедри педагогіки
Протокол № 18 від "07" травня 2024 року
Завідувач кафедри

Руслан СОПІВНИК

“РОЗГЛЯНУТО”
Гарант ОП «Водні біоресурси та аквакультура»

Меланія ХИЖНЯК

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЛІДЕРСТВО ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»**

Галузь знань:	20 Аграрні науки і продовольство
Спеціальність:	207- «Водні біоресурси та аквакультура»
Освітня програма:	«Водні біоресурси та аквакультура»
Факультет:	Тваринництва та водних біоресурсів
Розробник:	д-р.пед.н. професор, завідувач кафедри педагогіки Р.В. Сопівник, старший викладач кафедри педагогіки Смоляк П.О.

Київ – 2024

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЛІДЕРСТВО ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	«Бакалавр»	
Галузь знань	20 Аграрні науки та продовольство	
Спеціальність	204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»	
Освітня програма	«Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	4	-
Семестр	8	-
Лекційні заняття	15	-
Практичні, семінарські заняття	15	-
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	90 год.	-
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних	2 год.	-

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Освітній компонент «Лідерство та адміністрування» має за мету опанування змісту, теорії походження соціального лідерства, його типів, стилів лідерської поведінки, способів реалізації лідерського потенціалу особистості, секретів досягнення людиною успіху, прикладів лідерства у соціальній роботі, політиці, військовій справі, бізнесі, агропромисловому комплексі, науковому житті, освіті, мистецтві, спорті, ІТ-сфері.

Освітній компонент передбачає прикладну складову, що дозволить оволодіти методиками самовиховання лідерських якостей, способами впливу на свідомість і поведінку людини, уміннями і навичками управління групою, використання конструктивної маніпуляції та блокування деструктивних маніпулятивних прийомів,

здатностями побудови гармонійних міжособистісних взаємин у колективі, готовністю до виконання ролей у системі відносин «лідер- послідовники», уміннями побудови продуктивних соціальних стосунків в рамках моделей «ціннісного обміну», гуманістичного, трансакційного, дистрибутивного, сервант-лідерства та інш.

Основними завданнями освітнього компоненту «Лідерство та адміністрування» є поглиблення, розширення, інтегрування знань про явища, закономірності, теорії, факти, поняття, що визначають зміст, походження, типи, приклади влади і лідерства у суспільстві, шляхи досягнення успіху, реалізації лідерського потенціалу, характерні особливості процесу адміністрування та управління, командоутворення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: сутність понять «лідер» і «лідерство», типи лідерів та лідерства, теорії походження лідерства, стилі лідерської поведінки та управління; методики розвитку і самовиховання лідерських якостей; еволюцію ідей відбору лідерських якостей; способи конструювання кластеру лідерських якостей відповідно до вимог майбутньої професійної діяльності; приклади лідерства у світовій та національній історії; шляхи виховання лідерських здатностей в Національному університеті біоресурсів і природокористування України

вміти: завойовувати симпатії і довіру людей, адекватно ситуації застосовувати стилі лідерської поведінки (адаптивне лідерство), здійснювати управлінський вплив у системі «лідер-послідовники», будувати продуктивні та гармонійні стосунки із соціальним оточенням, планувати, організовувати, контролювати роботу групи з позиції лідера, а також забезпечувати мотивацію і координацію діяльності послідовників; визначати стилі лідерської поведінки та типи лідерства; блокувати деструктивну маніпуляцію та використовувати прийоми прихованого впливу; добирати, застосовувати методики самодіагностики та розвитку лідерського потенціалу, методи управлінського впливу; правильно використовувати вербальну і невербальну комунікацію для стимулювання активності та побудови продуктивних стосунків з послідовниками.

Оволодіти такими компетентностями:

інтегральна: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми з технології виробництва і переробки продукції тваринництва або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів зоотехнічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 5. Здатність до здійснення саморегуляції та ведення здорового способу життя, здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 6. Здатність до вибору стратегії спілкування; здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії.

спеціальні (фахові) компетентності:

СК 1. Здатність використовувати професійні знання в галузі виробництва і переробки продукції тваринництва.

СК 12. Здатність організовувати та управляти технологічним процесом переробки продукції тваринництва.

Програмні результати навчання:

ПРН-3. Дотримуватися принципів саморегуляції і ведення здорового способу життя, демонструвати здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ПРН-4. Слідувати принципам професійного спілкування; співпрацювати в команді.

ПРН-5. Контролювати якість виконуваних робіт.

ПРН-17. Організовувати та управляти технологічним процесом переробки продукції тваринництва.

3.ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Теоретичні засади лідерства: визначення, структура, типологія, функції, якості лідера, керівництво і лідерство. Поради успішних людей з розвитку лідерського потенціалу.

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Лідерство та адміністрування». Зміст понять «лідер» і «лідерство». Теорії походження лідерства. Поняття «адміністрування», «управління», «керівництво», «влада». Сутність понять «лідер» і «лідерство». Природна обумовленість лідерства. Еволюція підходів до класифікації теорій лідерства. Особистісний, психоаналітичний, ситуативний, поведінковий та інші підходи.

Тема 2. Типологія лідерів і лідерства. Керівництво і лідерство. Харизма та функції лідера. Типи лідерів і лідерства. Типи лідерства за групами ознак: ефективність, психологічні особливості лідера, стиль впливу на послідовників, масштаб діяльності. Менеджерство і лідерство: подібність і відмінності. Порівняльний аналіз керівництва і лідерства. Моделювання кластеру лідерських якостей. Розвиток лідерського потенціалу. Ретроспективний аналіз якостей лідера. Відбір і характеристика лідерських якостей. Етапи самовдосконалення лідерських якостей.

Тема 3. Поради мотиваторів, коуч-консультантів, успішних бізнесменів, онтопсихологів щодо реалізації лідерського потенціалу особистості. Обов'язкові якості лідера. Розвиток емоційного інтелекту лідера. Ірраціональне у лідерстві. Лідери АПК у тваринництві та рибництві. Лідери транснаціональних корпорацій. Генії комп'ютерної індустрії і програмного забезпечення.

Змістовий модуль 2.

Лідер і група. Самопрезентація лідера та технології прихованого впливу у контексті лідерологічного аналізу. Приклади лідерства.

Тема 4. Лідер і група (колектив). Team building. Самопрезентація, самовираження і комунікація лідера у публічному просторі. Сутність понять «група», «колектив». Ознаки групи і колективу. Характеристики і функції колективу. Міжособистісні відносини в колективі. Механізми впливу лідера на формування колективу групи (за А.Макаренком). Роль лідера у формуванні ефективної команди. Комунікація лідера: поняття, види, форми.

Тема 5. Технології прихованого впливу. Сутність поняття «маніпуляція». Характерні ознаки та особливості маніпуляції. Вплив на свідомість. Вплив на підсвідомість. Прийоми маніпуляції.

Тема 6. Приклади лідерства у світовій та національній історії. Лідерські здатності відомих полководців минулого. Приклади політичного лідерства у світовій історії. Прояви лідерства в освіті, науці, винахідники та нобеліати.

Тема 7. Лідерство в культурі та агрокультурі. Лідери-господарники України. Марк Порцій Катон. Симиренко Платон Федорович. Терещенко Микола Артемович. Храпливий Євген Васильович. Моторний Дмитро Костянтинович. Антоненко Семен Свиридович. Боровик Олександр Григорович. Скоцик Віталій Євстафійович. Лісітца Алекс. Ніколаєнко Станіслав Миколайович.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тиж ні	усь о го	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади лідерства: визначення, структура, типологія, функції, якості лідера, керівництво і лідерство. Поради успішних людей з розвитку лідерського потенціалу														
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Лідерство та адміністрування». Зміст понять «лідер» і «лідерство». Теорії походження лідерства	1	17	2	2	-	-	15							
Тема 2. Типологія лідерів і лідерства. Керівництво і лідерство. Харизма та функції лідера	3	17	2	2	-	-	15							
Тема 3. Поради мотиваторів, коуч-консультантів, успішних бізнесменів, психологів щодо реалізації лідерського потенціалу особистості	5	17	2	2	-	-	15							

Разом за змістовим модулем 1	57	6	6	-	-	45						
Змістовий модуль 2. Лідер і група. Самопрезентація лідера та технології прихованого впливу у контексті лідерологічного аналізу. Приклади лідерства.												
Тема 4. Лідер і група (колектив). Team building. Самопрезентація, самовираження і комунікація лідера у публічному просторі	7	14	2	2	-	-	10					
Тема 5. Технології прихованого впливу	9	14	2	2	-	-	10					
Тема 6. Приклади лідерства у світовій та національній історії	11	19	2	2	-	-	15					
Тема 7. Лідерство в культурі та агрокультурі	13 15	16	3	3			10					
Разом за змістовим модулем 2	63		9	9	-	-	45					
Усього годин	120		15	15	-	-	90					

4.ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з / п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сутність і структура понять «лідер» і «лідерство». Аналіз теорій походження лідерства	2
2.	Визначення типів лідерів і лідерства.	2
3.	Менеджер і лідер: пошук специфічних особливостей, спільні ознаки та відмінності Розвиток лідерського потенціалу: методики діагностики, конструювання кластеру та формування лідерських якостей. Тренінг розвитку лідерського потенціалу	2
4.	Аналіз порад успішних людей з саморозвитку	2

	лідерства. Лідер і група (колектив). Вправи з формування здатності працювати в команді	
5.	Самопрезентація лідера. Мова рухів тіла. Маніпуляція та блокування маніпулятивних впливів	2
6.	Дискусія на тему «Лідерство відомих полководців». Лідерство у світовій та національній політиці (зустрічі з відомими політиками)	2
7.	Лідерство в культурі і агрокультурі	3
Всього		15

5. ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теорії походження лідерства	15
2	Керівництво і лідерство. Різниця між лідером і керівником	15
3	Лідери АПК у тваринництві та рибництві. Лідери транснаціональних корпорацій. Генії комп'ютерної індустрії і програмного забезпечення.	15
4	Ознаки групи і колективу. Характеристики і функції колективу. Міжособистісні відносини в колективі. Роль лідера у формуванні ефективної команди.	10
5	Вплив на свідомість. Вплив на підсвідомість. Прийоми маніпуляції.	10
6	Приклади політичного лідерства у світовій історії. Прояви лідерства в освіті, науці, винахідники та нобеліати.	15
7	Лідери-господарники України.	10

6. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ, КОМПЛЕКТИ ТЕСТІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТАМИ

*Перелік питань для підготовки до заліку з дисципліни
«Лідерство та адміністрування»*

1. Хто такий «лідер»? Що таке «лідерство»?
2. Які якості потрібні лідеру?
3. Лідери-студенти – хто вони?
4. Методики діагностики лідерських якостей студентів
5. Реалізація лідерського потенціалу особистості
6. Поради успішних людей з розвитку лідерського потенціалу
7. Ретроспективний аналіз підходів до визначення поняття «лідерства»
8. Методики самодіагностики лідерського потенціалу
9. Еволюція ідей відбору лідерських якостей
10. Що таке самовиховання лідерських якостей?
11. Програма самовиховання лідерських якостей
12. Ваш особистий план розвитку лідерського потенціалу. Корисні поради

13. Тренінгові вправи і рольові ігри як форми самовиховання лідерських якостей у групі
14. Типологія лідерства.
15. Модель формування лідерських якостей
16. Лідерство великих полководців світової історичної сцени.
17. Лідерство у політиці.
18. Герої національно-визвольної боротьби.
19. Лідерство в науці та освіті. Видатні винахідники та першовідкривачі України.
20. Лідери-господарники України.
21. Охарактеризуйте діяльність відомого полководця Олександра Македонського.
22. Охарактеризуйте діяльність генія політики Володимира Великого.
23. Охарактеризуйте діяльність відомого полководця Спартака.
24. Охарактеризуйте діяльність лідера господарника Симиренка Платона Федоровича
25. Охарактеризуйте діяльність відомого полководця Юлія Цезаря.
26. Охарактеризуйте діяльність лідера господарника Терещенка Миколи Артемовича.
27. Охарактеризуйте діяльність героя національно-визвольної боротьби Михайла Грушевського.
28. Охарактеризуйте діяльність генія науки та нобеліанта України Іллі Мечникова.
29. Охарактеризуйте діяльність героя національно-визвольної боротьби Богдана Хмельницького.
30. Охарактеризуйте діяльність відомого полководця Чингізхана (Темучіна).

КОМПЛЕКТ ТЕСТІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТАМИ

1. Максвелл Дж.: 21 обов'язкова якість лідера.
2. Секрети успіху Марка Цукерберга

Тестові завдання

1. Предметом курсу «Лідерологія» є:.

А. теоретичні, прикладні, організаційні, економічні і методичні підходи що визначають сутність, походження, типи, приклади влади і лідерства у суспільстві, характерні особливості процесу адміністрування і лідерства.

Б. усі ті явища, закономірності, теорії, факти, поняття що визначають сутність, походження, типи, приклади влади і лідерства у суспільстві, шляхи досягнення успіху, реалізації лідерського потенціалу, характерні особливості процесу адміністрування і лідерства, приклади лідерства у світовій та національній історії.

В. це ті закономірності, факти, що визначають сутність основних понять «менеджмент», «адміністрування», «лідерство», «управління», «керівництво», характерні особливості процесу адміністрування і лідерства.

2. Встановіть зв'язки між поняттями та їх визначеннями:

1.	Управління	А.	цілеспрямований вплив на підлеглих людей і їх спільноти, який приводить до їхньої усвідомленої і активної поведінки і діяльності, відповідно до намірів керівника
----	------------	----	---

2.	Влада	Б.	примус, нав'язування волі, накази і розпорядження, у виховній, роз'яснювальній роботі, контроль виконання
3.	Адміністрування	В.	спонукання іншої людини робити те, що вона не стала б робити будучи наданою сама собі
4.	Керівництво	Г.	спрямований вплив на систему або окремі процеси, що відбуваються в ній, з метою зміни її стану або властивостей і якостей

3. Лідер – це

А. це найбільш авторитетний член групи або іншої спільноти, який, завдяки розвиненим особистісним якостям, в результаті групової диференціації виділився на роль неофіційного, або формального, керівника і здійснює суттєвий вплив на групову активність у процесі організації спілкування і діяльності членів групи, стимулюючи їх на досягнення високої продуктивності з мінімальними затратами ресурсів.

Б. це найбільш авторитетний член групи або іншої спільноти, який, завдяки розвиненим особистісним якостям спрямовує групові зусилля на досягнення соціально-корисних цілей.

В. це найбільш авторитетний член групи або іншої спільноти, шукає добровільної участі підлеглих у діяльності з досягнення організаційних цілей.

4. Оберіть типи лідерів за Платоном:

- А. філософ
- Б. ватажок
- В. ремісник
- Г. тиран
- Д. воїн
- Е. герой

5. Співвіднесіть теорію походження лідерства та її авторів:

1.	Пасіонарності	А.	Л. Гумільов
2.	Теорія рис	Б.	Дж. Мак-Грегор Бернс
3.	Перетворюючого лідерства	В.	У. Мітчел, Е. Еванс, А. Маслоу
4.	Мотиваційна	Г.	Ф. Гальтон, Е. Богардус

6. За теорією ціннісного обміну (Т. Кучмарські, С. Кучмарські), лідер – це:

А. той, хто володіє найбільш затребуваними якостями у значимих ситуаціях; Б. той, в кого якості повинні відповідати очікуванням групи;

В. той, у кого послідовники можуть вчитися (отримати новий досвід, знання, вміння і навички, цінності).

7. Параноїдальний тип лідера –

А. Підозрілий, недовірливий до оточення, надчутливий до прихованих загроз передбачуваний, прагне контролю над іншими.

Б. Лідер є артистом, схильним до драматизації, хоче бути в центрі уваги;

В. Такий лідер шукає того, до кого можна приєднатись, аби убезпечити себе особисто від провалу й отримати допомогу.

8. Із наведеного списку виберіть типи лідерів за медико-психологічною класифікацією Д.Ольшанського:

А. Шизоїдний тип

Б.

Цезаристський тип

В.

Депресивний тип

Г.

Плутократичний тип

Д.

Популістський тип

Е.

Параноїдальний тип

Є.

Демонстративний тип

Ж.

Професійний

З. Компulsивний тип

9. Лідерство – це результат неформальної взаємодії?

А. Так; Б. Ні

10. Встановіть зв'язки між ознакою та типами лідерства і лідерів:

1.	За мірою макіавелізму	А.	Традиційне Раціонально-легальне Харизматичне
2.	За ставленням до людей	Б.	Універсальний Ситуативний
3.	За ставленням до ідеологічних цінностей	В.	Етичний Не етичний

4.	<i>За легітимністю панування (М.Вебер)</i>	Г.	Високий МАК Низький МАК
5.	<i>За широтою прояву</i>	Е.	Лідер-консерватор Лідер-реформатор Лідер-революціонер Лідер-реакціонер

7. Методи навчання:

- словесні методи (розповідь, пояснення, лекційний метод, дискусія тощо);
- практичні методи (практична робота, розв'язання педагогічних ситуацій);
- наочні методи (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, складання реферату);
- відеометоди (дистанційні, мультимедійні);
- самостійна робота (виконання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.
- порівняння;
- мозковий штурм;
- кейс-метод;
- робота в парах.

8. Методи оцінювання.

- усне опитування;
- письмове опитування;
- тестування;
- реферати;
- есе
- захист практичних робіт;
- презентації та виступи на наукових заходах.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України».

Сума балів	Екзамени, захист: к.п./р., звіту з виробничої практики		Залік	
	Всього оцінок	Оцінка	Всього оцінок	Оцінка
90-100		відмінно		зараховано
74-89		добре		
60-73		задовільно		
0-59		незадовільно		не зараховано
не з'явилися				

не допущені				
ВСЬОГО				

9. Навчально-методичне забезпечення

– електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі

НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2039>

– конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);

– підручники, навчальні посібники;

– методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів

вищої освіти денної форми здобуття вищої освіти.

10.РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Сопівник Р.В., Рахманіна А.С., Савченко О.В. Лідерологія: підручник. К.: «Компринт», 2023. 620 с.
2. Сопівник Р.В., Сопівник І.В., Варивода Н.А. Лідерологія: навчальний посібник. К.: «Компринт», 2018. 488 с.
3. Сопівник Р.В. Виховання лідерських якостей студентів аграрних вищих навчальних закладів : монографія. К.:«ЦП «Компринт», 2012. 500 с.
4. Сопівник Р. В. Проблема лідерства у контексті трансакційного аналізу Еріка Берна. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: «Педагогіка. Психологія. Філософія». 2016. № 233. С. 372–378.
5. Сопівник Р. В. Конструювання кластеру лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі. Духовність особистості: методологія , теорія і практика: зб. наук. пр. 2016. Вип. 3 (72). С. 152-168.
6. Сопівник Р. В. Вплив засобів корпоративної культури на формування ціннісного світогляду особистості в університетах наук про життя і навколишнє середовище. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: «Педагогіка. Психологія. Філософія». Редкол.: С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. 2017. Вип. 277. С. 247-254.
7. Сопівник Р. Виховання лідерських якостей студентів аграрних закладів вищої освіти в умовах ринкових відносин. Edukacja zawodowa i ustawiczna. Warszawa: APS w Warszawie. 2018. С. 287-295.
8. Сопівник Р. В., Мешко К. І. Виховання господарської дбайливості студентів аграрних вищих навчальних закладів в контексті лідерологічного аналізу. Монографія. Київ : Тов. «Ай Си Ес – Актив», 2016. 344 с.

Допоміжна література

1. Мараховська Н. В. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу : дис. ...кандидата пед. наук : 13.00.04 / Х., 2009. 254 с.
2. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання Влади. К.: Основи Дніпро 1993. 415 с.
3. Скібіцька Л. І. Лідерство та стиль роботи менеджера : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2009. 192 с.
4. Сопівник Р. В. Виховання лідерських якостей студентів аграрних вищих навчальних закладів: К.: ЦП «Компринт», 2012. 504 с.
5. Сопівник Р. В. Становлення та діяльність альтернативних студентських профспілкових організацій в незалежній Україні. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. К.: НАУ, 2005. С.104-111. (Спеціальний випуск).
6. Сопівник Р. В. Становлення та діяльність молодіжних наукових

організацій Національного аграрного університету. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. К.: НАУ, 2006. С. 150-156. (Спеціальний випуск).

7. Сопівник Р. В. Становлення всеукраїнських та регіональних самоврядних організацій в системі вищої освіти сучасної України. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. К.: НАУ, 2007. С. 132-139. (Спеціальний випуск).

8. Сопівник Р. В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю. *Науковий вісник НУБіП України*. К.: НУБіП, 2010. Ч. 1., Вип. 155. С. 282–286. (Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»).

9. Сопівник Р. В. Досвід організації системи управління культурно-виховною роботою у вищому навчальному закладі. *Науковий вісник НУБіП України*. К.: НУБіП, 2011. Ч. 3, Вип. 160. С. 291-298. (Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»).

10. Сопівник Р. В. Ретроспективний аналіз основних теорій лідерства. *Вісник Національного університету оборони України*. К.: НУОУ, 2012. Вип. 4 (29). С. 104-109.

11. Сопівник Р. В. Виховання лідерів АПК – важлива суспільна потреба. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2012. Випуск СІІ (103). С. 211-218. (Серія «Педагогічні та історичні науки»).

